

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ

Національний банк України

*Про надання пропозицій відповідно
до статті 7 Закону України
«Про Антимонопольний комітет України»*

В Антимонопольному комітеті України (далі – Комітет) за зверненням народного депутата України Чумака В.В. та заявою товариства з обмеженою відповідальністю «Вин Агро» проведено дослідження обґрунтованості визначення єдиного державного підприємства «Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків» (далі – ДП «Держзовнішінформ») на виконання функцій, передбачених постановою Національного банку України від 30.12.2003 № 597 «Про переказування коштів у національній та іноземній валюті на користь нерезидентів за деякими операціями», а саме щодо видачі суб'єктам господарювання актів цінової експертизи, а також обґрунтованості цін на послуги з видачі актів цінової експертизи.

Комітет здійснює свою діяльність відповідно до вимог Конституції України, Закону України «Про Антимонопольний комітет України» (далі – Закон), Законів України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції» та інших законів і нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цих Законів.

Згідно зі статтею 1 Закону, Комітет є державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель.

Відповідно до повноважень, визначених статтею 7 Закону, Комітет у сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції розглядає заяви про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та проводить розслідування за цими заявами.

З метою встановлення повних та об'єктивних обставин порушеного в заяві питання, на запити державного уповноваженого Комітету було отримано інформацію, зокрема, від Національного банку України (далі – НБУ), ДП «Держзовнішінформ», державного підприємства «Укрпромзовнішекспертиза» та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Аналіз наявної в Комітеті інформації свідчить про наступне.

Відповідно до статей 30 і 44 Закону України «Про Національний банк України» НБУ відповідно до законодавства України про зовнішньоекономічну діяльність та систему валютного регулювання і валютного контролю регулює імпорт та експорт капіталу та діє як уповноважена державна установа при застосуванні законодавства України про валютне регулювання і валютний контроль.

Згідно зі статтею 13 Декрету Кабінету Міністрів України № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» НБУ є головним органом валютного контролю.

Відповідно до вищезазначених положень нормативно-правових актів, з метою запобігання відпливу капіталу та підвищення прозорості платежів за договорами, які передбачають виконання робіт, надання послуг, передавання прав інтелектуальної власності нерезидентами, і на виконання окремих зобов'язань резидентів перед нерезидентами за векселями, а також попередження можливих дій щодо відмивання грошей, Правлінням НБУ прийнято постанову від 30.12.2003 № 597 «Про переказування коштів у національній та іноземній валюті на користь нерезидентів за деякими операціями» (далі – постанова Правління НБУ № 597).

Відповідно до абзацу першого пункту 4 постанови Правління НБУ № 597 підставою для проведення зазначених у пункті 1 цієї постанови операцій з оплати робіт, послуг, прав інтелектуальної власності та/або виконання зобов'язань за векселем, яким оформлена заборгованість резидента перед нерезидентом за такою оплатою, та/або зарахування заборгованості за такою оплатою в разі проведення заліку зустрічних однорідних вимог, якщо загальна вартість послуг, робіт, прав інтелектуальної власності за договором перевищує 50 000 євро, або еквівалент цієї суми в іншій валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день укладення договору або станом на 01 січня 1999 року, якщо відповідний договір було укладено до дати введення євро в безготівковий обіг, крім зазначених у пункті 1 цієї постанови документів, є акт цінової експертизи Державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків, який засвідчує відповідність контрактних цін на роботи, послуги, права інтелектуальної власності, які є предметом договору, кон'юнктурі ринку.

За інформацією НБУ, постанова Правління НБУ № 597 була введена в дію в рамках загальнодержавної політики України щодо протидії відтоку капіталу за межі України з метою недопущення такого відтоку з використанням оплати резидентами робіт, послуг, прав інтелектуальної власності, виконаних нерезидентами за завищеними цінами (так званої «оплати фіктивних послуг»). З цією метою у пункті 4 постанови Правління НБУ № 597 встановлено необхідність одержання резидентом акта цінової експертизи, який засвідчує відповідність контрактних цін на роботи, послуги, права інтелектуальної власності, які є предметом договору, кон'юнктурі ринку при перерахуванні банком коштів за межі України для проведення оплати резидентом послуг нерезидента, якщо загальна вартість таких послуг за зовнішньоекономічним договором перевищує 50 000 євро.

Як повідомив НБУ у листі від 26.07.2016, «на момент набрання чинності постанови Правління НБУ № 597 діяли, зокрема, Указ Президента України від 10.02.1996 № 124/96 «Про заходи щодо вдосконалення кон'юнктурно-цінової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності», Положення про Міністерство економіки, затверджене Указом Президента України від 23.10.2000 № 1159/2000, лист Державного митного комітету України від 17.10.1996 № 11/2-7737, згідно з якими:

Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України та уповноважені ним організації, зокрема наділені повноваженнями проводити офіційні зовнішньоекономічні експертизи (стаття 4 Указу № 124/96);

Міністерству зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України було доручено створити Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків, на який покладалися функції з моніторингу зовнішніх експортних товарних ринків та цін, що складаються на таких ринках (стаття 6 Указу № 124/96);

експертні висновки, підготовлені Держзовнішінформом, мають чинність офіційних експертиз стосовно умов виконання імпоротно-експортних контрактів, рівні цін за цими контрактами, а також інших аспектів зовнішньоекономічної діяльності (лист № 11/2-7737)».

За інформацією Мінекономрозвитку (лист від 22.02.2016), «на виконання Указу № 124, наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 29.02.1996

№ 140 прийнято рішення про створення Центру. При цьому встановлено, що Центр є госпрозрахунковою організацією, яка заснована на державній власності і входить до сфери управління Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України, є юридичною особою, а також визначено, що Міністерство є засновником Центру та виконує у відношенні до нього повноваження власника від імені держави. Одним з основних завдань Центру є, зокрема, виконання експертизи зовнішньоекономічних контрактів для державних та приватних підприємств, організацій та установ за замовленням».

Указ Президента України від 10.02.1996 № 124/96 «Про заходи щодо вдосконалення кон'юнктурно-цінової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності» втратив чинність згідно з Указом Президента України від 05.08.2008 № 686/2008.

Проте до постанови Правління НБУ № 597 зміни не вносились.

Акти цінової експертизи на сьогодні видає ДП «Держзовнішінформ», яке відповідно до Статуту (редакція 2008 року) засноване на державній власності й належить до сфери управління Міністерства економіки України (на сьогодні – Міністерства економічного розвитку і торгівлі України), а також є правонаступником Державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків. Відповідно до пункту 3.1 Статуту ДП «Держзовнішінформ» утворено для інформаційно-аналітичного забезпечення державних органів, зовнішньоекономічної та господарської діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, а саме: здійснення моніторингу внутрішніх, зовнішніх, експортних та імпорتنих товарних ринків та цін, що складаються на таких ринках, формування кон'юнктурно-інформаційної системи, надання інформаційної, господарської, консультативної та експертної допомоги при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, підготовки експертних висновків для Органу управління майном (Мінекономрозвитку), інших державних органів та суб'єктів господарювання, з метою отримання прибутку.

Відповідно до пункту 5 постанови Правління НБУ № 597 у разі письмової відмови Державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків (на сьогодні – ДП «Держзовнішінформ») у проведенні цінової експертизи, здійснення операцій, передбачених абзацом першим пункту 4 цієї постанови, дозволяється лише за наявності погодження НБУ. Зазначеною постановою затверджено Положення про порядок видачі резидентам погодження НБУ на проведення окремих операцій.

За інформацією НБУ, протягом 2014 року юридичним особам було видано 4 погодження на переказування коштів на користь нерезидентів, у 2015 році такі погодження НБУ не надавав.

Наказом ДП «Держзовнішінформ» від 03.10.2011 № 117 затверджено прейскурант цін на послуги, які надає державне підприємство, та методику визначення вартості цінової експертизи і встановлення відповідності цінових умов. Так, вартість послуг з проведення цінової експертизи відповідно до вимог постанови Правління НБУ № 597, становить від 1 000 грн строком виконання 3 – 7 робочих днів та від 2 000 грн строком виконання 1 – 2 робочих дні. Однак, за інформацією державного підприємства, з метою збільшення прозорості в діяльності підприємства, директором у 2016 році видано 16 наказів, які встановлюють фіксовані тарифи на послуги, які надає підприємство на виконання вимог постанови Правління НБУ № 597.

За інформацією ДП «Держзовнішінформ» (листи від 03.09.2015, від 28.04.2016), у 2014 році ним було опрацьовано 13 706 звернень про видачу актів цінової експертизи, щодо 223 з них було відмовлено у видачі акта, сума отриманих підприємством коштів за видані акти становила 42 645 780 грн; у 2015 році опрацьовано 16 724 звернення, щодо 486 з них було відмовлено у видачі акта, сума отриманих підприємством коштів за видані акти становила 64 421 539 грн.

Кількість виданих ДП «Держзовнішінформ» у 2015 році актів цінових експертиз, вартість яких становила від 1 000 до 3 500 грн становила – 9 727 шт., від 3 500,01 грн до 10 000 грн – 6 417 і понад 10 000 грн – 500.

ДП «Держзовнішінформ» проводить цінову експертизу в порядку, передбаченому Положенням про порядок проведення цінової експертизи та встановлення відповідності цінових умов договорів (контрактів), затвердженим наказом державного підприємства від 30.09.2011 № 115-1. Відповідно до пункту 1.4 зазначеного Положення цінова експертиза передбачає аналіз умов зовнішньоекономічних договорів на основі наданих замовником матеріалів з використанням відповідних інформаційних джерел:

- біржові котирування;
- контрактна практика по роботам, послугам, товарам, правам інтелектуальної власності;
- прейскуранти та ціни українських суб'єктів господарювання на відповідні види робіт, послуг, товарів, прав інтелектуальної власності;
- комерційні пропозиції, листи, протоколи намірів, прейскуранти на роботи, послуги, товари, права інтелектуальної власності відомих фірм, порівняльні індекси цін;
- статистичні дані органів державної влади;
- звіти та довідки торговельно-економічних місій у складі посольств України за кордоном тощо.

За повідомленням державного підприємства, всю інформацію, необхідну для підготовки та виконання актів цінової експертизи, підприємство отримує власним коштом, шляхом придбання, у тому числі з іноземних джерел шляхом передплати. Так, на 01.10.2015 підприємство використовувало бази даних 19 джерел (наприклад, RoyaltyStat LLC, Steel Orbis, Metal Bulletin Ltd, Metal pages та інші).

Акт цінової експертизи являє собою лист, в якому вказано перелік документів, наданих заявником (договори, угоди, довідки, кон'юнктура та експертна інформація тощо), зазначено про здійснення аналізу отриманої від заявника інформації, а також зроблено висновок про відповідність вартості послуги кон'юктурі ринку. При цьому в акті відсутні посилання на джерела інформації та бази даних, які використовувались для проведення аналізу.

Крім актів цінової експертизи, які видає ДП «Держзовнішінформ» на виконання положень постанови Правління НБУ № 597, державне підприємство на замовлення суб'єктів господарювання видає ще й цінові довідки та експертні висновки (стосовно товарів), отримання яких не є обов'язковим. Зазначені цінові довідки та висновки, крім ДП «Держзовнішінформ», надають ДП «Укрпромзовнішекспертиза», консалтингові фірми, агенції, у тому числі ті, що спеціалізуються на певній товарній групі. Загалом ринок інформаційних (консалтингових) послуг є конкурентним. Виокремлення постановою Правління НБУ № 597 окремого сегмента зазначеного ринку – актів цінової експертизи створює монопольне утворення та надає переваги ДП «Держзовнішінформ» порівняно з іншими суб'єктами ринку інформаційних (консалтингових) послуг.

За повідомленням ДП «Укрпромзовнішекспертиза», замовники послуг з аналізу відповідності цін контракту кон'юктурі ринку не зазначають для яких потреб вони використовують висновок державного підприємства, що має консультаційний характер. Крім того, як зазначає державне підприємство, аналогом висновків щодо відповідності цін контракту кон'юктурі ринку можуть бути інші послуги: цінові довідки, цінова інформація, консультування з питань ціноутворення, які надають, зокрема, Торгово-промислова палата України, регіональні ТПП, суб'єкти оціночної діяльності тощо. Висновок цінової експертизи готує експерт підприємства на базі наданих замовником вихідних матеріалів та якісних характеристик товару, а також даних, що містяться в зібраних джерелах інформації.

Висновки ДП «Укрпромзовнішекспертиза» щодо відповідності цін контракту кон'юктурі ринку (окремі копії надані Комітету) являють собою листи, в яких зазначено предмет здійснення аналізу – цінові умови певного контракту, джерела інформації та аналітичні видання, які використовувались для здійснення аналізу, та висновок про те, що

рівень цін на товари за контрактом можна вважати таким, що відповідає поточній кон'юктурі ринку.

Отже, акти цінової експертизи та цінові довідки (висновки тощо) по суті є подібними і являють собою результат аналізу державними підприємствами, консалтинговими агентствами, торгово-промисловими палатами контрактних цін замовника та інформації, отриманої з баз даних і від видавництв, який вони замовляють (закуповують).

Як свідчить наявна в Комітеті інформація та результати дослідження, проведення аналізу відповідності кон'юктурі ринку контрактних цін на роботи, послуги, права інтелектуальної власності, результатом чого є акт цінової експертизи, не вимагає наявності спеціальних знань та інформації. До працівників державного підприємства, які готують акти цінової експертизи, відсутні будь-які спеціальні вимоги, а також не передбачено й особливостей щодо їх призначення/звільнення/притягнення до відповідальності.

На сьогодні аналогічний аналіз можуть проводити й інші суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність на ринку інформаційних (консалтингових) послуг. Хоча у 1996 році, коли ДП «Держзовнішінформ» було створено, зазначений ринок не був висококонкурентним, наслідком чого й стало визначення єдиного підприємства надавачем актів цінової експертизи на виконання положень постанови Правління НБУ № 597.

Як свідчать результати дослідження, ДП «Держзовнішінформ» при підготовці актів цінової експертизи не має переваг, які виокремлюють його серед інших суб'єктів різних форм власності. Усі учасники зазначеного ринку, як державні, так і приватні, мають однаковий доступ до інформаційних джерел та баз даних, що використовуються для аналізу й підготовки актів цінової експертизи та цінових довідок. Крім того, Конституція України та Цивільний кодекс України встановлюють, що всі суб'єкти права власності рівні перед законом, держава діє в цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.

ДП «Держзовнішінформ» фактично має ознаки такого, що займає монопольне (домінуюче) становище на виокремленому постановою Правління НБУ № 597 сегменті ринку інформаційних (консалтингових) послуг – підготовки актів цінової експертизи. При цьому інші суб'єкти господарювання позбавлені можливості надання послуг, аналогічних тим, які надає державне підприємство на виконання положень постанови Правління НБУ № 597. Хоча такі суб'єкти господарювання у своїй діяльності спеціалізуються на аналізі інформації щодо певного виду послуги/роботи/товару, узагальнюють її та надають в користування ДП «Держзовнішінформ».

За результатами проведеного дослідження Комітет не дійшов висновку про наявність об'єктивних причин, що зумовлюють неможливість забезпечення конкурентних умов на окремому сегменті ринку інформаційних (консалтингових) послуг, а саме підготовки актів цінової експертизи.

Забезпечення конкурентних засад при наданні актів цінової експертизи можливе шляхом встановлення в нормативно-правових актах НБУ, зокрема постанові Правління НБУ № 597, недискримінаційних критеріїв, яким повинен відповідати суб'єкт господарювання, що надаватиме акти цінової експертизи, з одночасним забезпеченням прозорості процедури допуску до надання послуг.

Отже, визначення в постанові Правління НБУ № 597 єдиного надавача послуги засвідчення відповідності контрактних цін на роботи, послуги, права інтелектуальної власності, які є предметом договору, кон'юктурі ринку призводить до обмеження конкуренції на ринку інформаційних (консалтингових) послуг.

Стаття 42 Конституції України встановлює, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності; види і межі монополії визначаються законом. Отже, постанова Правління НБУ № 597, у частині наділення окремими повноваженнями Державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків (на

сьогодні – ДП «Держзовнішінформ»), не відповідає законодавству про захист економічної конкуренції, яке ґрунтується на нормах, установлених Конституцією України.

Одним з основних завдань Комітету, відповідно до законодавства, є створення конкурентного середовища, що досягається також шляхом зменшення кількості монополізованих ринків та/або зниженням рівня їх монополізації, тому порушене Комітетом питання потребує прийняття невідкладних рішень.

Враховуючи вищевикладене, керуючись пунктом 14 частини третьої статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», Антимонопольний комітет України пропонує Національному банку України:

привести положення постанови Правління НБУ від 30.12.2003 № 597 «Про переказування коштів у національній та іноземній валюті на користь нерезидентів за деякими операціями» у відповідність до вимог законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема, шляхом розширення кола суб'єктів, що можуть засвідчувати відповідність контрактних цін на роботи, послуги, права інтелектуальної власності, які є предметом договору, кон'юнктурі ринку, у випадку якщо таке засвідчення на сьогодні є необхідним.

Про результати розгляду зазначеного листа та відповідні вжиті заходи просимо повідомити Антимонопольний комітет України у 30-денний строк з дня його отримання.

Голова Комітету

Ю. ТЕРЕНТЬЄВ